

Н. М. Вернигора,
асистент

УДК 007: 304: 655.5+3.066.11: 087.5 (477)

Вплив ідеології на формування кількісних і якісних показників книжкового репертуару для дітей у ХХ ст.

У статті розглянуто ідеологічний тиск на українську книжку для дитячої аудиторії в ХХ столітті. Наведено низку документів, що засвідчують процес використання літератури для дітей як підґрунтя для ідеологічного формування людини радянського типу. Вивчено вплив ідеології на формування кількісних і якісних показників книжкового репертуару для дітей.

Ключові слова: книговидання ХХ ст., книжка для дітей, книготорговельна мережа, книгорозповсюдження, масовий тираж, ідеологія, цензура.

Актуальність теми зумовлена тим, що сучасна наука нарешті зацікавилася книжкою для дитячої аудиторії. Протягом останнього десятиліття з'явилася низка цікавих досліджень книжки, тексту, ілюстрації, призначених для дітей [1; 2; 3; 4; 5]. Науковці розглядають також проблеми накладів, книготорговельної мережі, наповнення та оновлення бібліотечних фондів [6; 7] тощо, щораз звертаючись до реалій ХХ ст., коли книжки для дітей друкувалися масовими накладками й не залежувалися у видавництвах. Проте основним важелем кількісних і якісних показників книжкового репертуару для дітей у ХХ ст. був ідеологічний чинник.

Загалом передумовою виникнення книги стала потреба фіксування необхідної інформації про господарські, землеробські, мисливські, обрядові традиції тощо. У процесі розвитку людства, а отже й традицій книготворення, книга набуває функцій просвітництва, освіти, виховання тощо. Її функції розширюються, з'являється потреба не тільки збереження, а й поширення інформації. Залежно від пріоритетних функцій книжки, що визначаються панівними верхівками в певний відтинок історії людства, методи її поширення або зазнають підтримки з боку держави й удосконалюються, або пригнічуються нею.

Приміром, прийняття християнства (релігії, що базувалася на слові) спричинило потужний стимул до розвитку книгописання, а згодом книговидання та книгопоширення.

У періоди піднесення національної ідеї також спостерігаємо тенденції до збільшення книгопотоків, створення мереж книгопоширення та книгообміну – від книжкових складів у віддалених від центрів друкарства провінційних

закутках та послуг офень до книжкових крамниць у містах і на ринкових площах, бібліотек, читалень тощо.

Отже, ідеологічне підґрунтя, закладене в книжку, є потужним стимулом книгопоширення. Проте, якщо ідеї, що їх несе книжка, суперечать політиці держави, спостерігаємо утиски і заборони на видання певного типу, мови, тематики. Натомість книжки, що містять правильні з точки зору державних інституцій ідеї, дістають з її боку всіляку підтримку.

Книговидання та книгопоширення ХХ століття є показовим щодо впливу ідеології на формування кількісних і якісних показників книжкового репертуару.

Книга для дітей як підґрунтя для ідеологічного формування людини радянського типу. Одразу після революції 1917 р. її ідейний лідер В. Ленін проголосив, що «Книга – величезна сила. Потяг до неї в результаті революції дуже збільшився. Треба забезпечити читача і великими читальними залами, і рухливістю книги, яка повинна сама доходити до читача. Доведеться використати для цього пошту, організувати всілякі форми пересувок» [8].

Ішлося, втім, не про будь-яку книжку, а про ту, яка доноситиме ідеї провладної партії до кожного читача, роз'яснюючи переваги нової ідеології, пріоритети боротьби нової влади проти викорінення старого способу життя, діяльності і суспільних стосунків. Таким чином, для книжки ХХ століття головною, делегованою новою владою функцією стає ідеологія панівної сили – партії більшовиків, тимчасом як українська інтелігенція пов'язувала ці суспільні зміни із можливістю втілити, нарешті, в життя українську ідею.

Ті й ті прагнення викликали піднесення видавничої діяльності політичних партій, земств, кооперативів, просвітніх організацій тощо. Тому, незважаючи на небачену розруху народного господарства, занепад поліграфічної галузі, паперову кризу та інші негативні чинники, що призводили до суспільної дестабілізації, за часів Центральної ради в різних регіонах України було створено понад 20 нових видавництв і низку редакційно-видавничих підрозділів при різноманітних організаціях і товариствах. Збільшився обсяг видавничої продукції, зростає й кількість видань українською мовою. Наприклад, за неповний 1917 р. було видано 747 назв українських книжок, за 1918 р. – 1084 назви книжок та 677 періодичних видань. Стосовно ж видань для дитячої аудиторії, то їх у цей період було порівняно небагато. Перший рекомендаційний показник Секретарства Справ Освітніх «Поміч учителю в справі національного виховання учнів», який тематично був присвячений українськомовній літературі з історії та географії, а також оригінальній літературі, містив ще тільки 204 українськомовні книжки. То були здебільшого книжки для молодшої вікової групи. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (тобто тих дітей, із яких, власне, й повинно було формуватися читацьке середовище) видань майже не було. У покажчику для цього віку значився журнал «Волошки». Додавалася також примітка про те, що «деяких із зазначених книжок немає в продажу, але видання поволі поновлюватимуться, і тоді покажчик матиме повне своє значення» [8].

У 1918 р. з'являється урядовий декрет про Державне видавництво, яким Народному комісаріату освіти доручалося організувати широку видавничу діяльність та зосередити увагу насамперед на дешевих виданнях класичної та навчальної літератури, а також на перевиданні підручників, що не втратили своєї актуальності. Також ішлося про відновлення дитячих періодичних видань та впровадження нових газет і журналів для малих читачів як мобільного джерела нового соціалістичного світогляду. Наркомпрос і Відділ соціального виховання України надавали великого значення вихованню за допомогою книжки та зверталися зі спеціально підготовленим закликом «К Матерям – о книге», в якому настійно рекомендували вкласти в руки дитини гарну повчальну книжку та навчити її самостійно читати.

У першій половині ХХ століття відбувається формування читацького середовища, розвиток бібліотечної справи, донесення ідеологічних догматів нової влади засобами освіти та виховання. Розпочинається «радянська русифікація» українського суспільства. До України з

Москви за утвердженням планом надходять 10 % друкованої продукції Центродруку [8]. До творів для дітей висувають нові ідеологічні, педагогічні й естетичні вимоги. Книжка офіційно починає вважатися «могутньою ідейною зброєю Комуністичної партії» [8], а тому повинна відігравати важливу роль на всіх етапах будівництва нового суспільства.

Наприкінці 20-х – у 30-х рр. розпочалося активне знищення «ідеологічно ворожої» літератури та її творців і видавців.

У повоєнні роки у книговидавничій сфері триває політика русифікації українського читача. Відсоток української книжки порівняно з російською значно зменшується. Найпомітніше це в книговиданні для дітей, де в серіях, призначених для позакласного читання, українськомовна книжка становить лише третину від усіх видань.

Нова програма комуністичної партії (1959) та постанови партії і уряду (зокрема «Про заходи подальшого розвитку радянської дитячої літератури» 1969) вимагали «підвищення ролі книги в комуністичному будівництві, наближення її до життя і практики побудови комунізму, глибшого висвітлення радянського способу життя, патріотизму і соціалістичного інтернаціоналізму, посилення боротьби із проявами ворожої марксизму-ленізму ідеології, з антисоціалістичними явищами, буржуазним націоналізмом» [8]. Влада вимагала «подальшого удосконалення книговидавничої справи, наближення діяльності видавництв до розв'язання нових завдань ідеологічної роботи, до проблем науково-технічної революції, освіти, науки, культури, мистецтва в ідеологічному контексті» [8]. Таким чином, зусиллями компартії література перетворилася на могутній засіб виховання мас у дусі соціалістичної ідеології.

Така постійна і надмірна увага керівної партії до розвитку книговидавничої справи та відповідного піднесення ролі книги в суспільстві сприяла зростанню кількісних і якісних показників книжкової продукції. Найперше мільйонними накладками друкуються твори засновників наукового комунізму, літературні доробки В. Леніна та про В. Леніна, інша партійна література. Наприклад, до 1973 р. твори В. Леніна видавалися 11 216 разів загальним накладом 409 700 000 пр.; в Україні – 1170 разів загальним накладом 30 000 000 пр.; за кількістю перекладів вони досі посідають перше місце у світі.

У 1963 р. знову провадиться укрупнення видавництв із чітким визначенням спеціалізації для кожного підприємства та з підпорядкуванням їх Державному комітету з преси при Раді Міністрів УРСР.

На початок 1970 р. в Українській радянській республіці працювали 26 книжкових видавництв та 4 редакційно-видавничі відділи; газетно-журнальне видавництво «Радянська Україна» та 8 обласних газетних видавництв. Усі київські видавництва були розподілені за спеціалізацією. Наприклад, підручники, навчальні посібники та методичну літературу випускало видавництво «Радянська школа», книжки для дітей – «Веселка». На цей час працювали 573 поліграфічні підприємства, серед них 16 книжкових, 2 книжково-журнальні друкарні, газетно-журнальний комбінат, 25 газетно-журнальних друкарень, 9 фабрик кольорового друку. Поліграфічну галузь обслуговували 7 паперовобілових фабрик і шрифтоливарний завод.

За підсумками 50-річчя радянського книговидавництва (1918–1968), в Україні було видано: 30 500 назв, загальний наклад – понад 3,5 млрд пр., із них 16 400 назв (2,7 млрд пр.) – українською мовою (твори українських письменників), 10 900 назв – переклади творів письменників народів СРСР, 3200 назв – переклади зарубіжних авторів. Вийшли 10 288 назв видань для дітей загальним накладом 390 млн пр.

Книговидавнича та книготорговельна мережі радянського періоду. Двадцять роки ХХ століття стають найбільш плідним періодом у книговидавничій справі. Саме в цей час відбувається налагодження системи організованого розповсюдження книгопродукції. Питаннями книгопоширення займається Центральна міжвідомча комісія з обліку та розподілу літератури при Центральному відділі розповсюдження преси Всеукрдержвидаву. Перехід на вільну торгівлю спонукав до створення книготорговельної мережі. Її започаткували на базі місцевих органів Всеукрдержвидаву, перетворюючи їх на книжкові крамниці та торговельні відділи. До розповсюдження книжок активно залучали поштово-телеграфну службу, громадські організації, вчителів. У селах книгопоширення здійснювало спочатку Всеукраїнське акціонерне товариство «Село-книга» (створене 1922 р.), а згодом – всеукраїнське кооперативне книготорговельне і книговидавниче товариство «Книгоспілка».

Наприкінці 20-х рр. розвиток книговидавничої справи, збільшення обсягів видавничої продукції спонукали керівну владу взятися до серйозної реорганізації мережі книгопоширення. З огляду на це було видано дві постанови ЦК ВКП(б) – «Про обслуговування книгою масового читача» (1928) та «Про поширення української книги» (1929). Так само для поширення книжкової продукції було створено новий державний апарат «Укркнигоцентр» з філіями в 25 містах України, що проіснував до 1934 р. «Укркнигоцентр» ліквідували у зв'язку зі ство-

ренням при РНК УРСР нової книготорговельної організації «Укркниготоргівля», що в такому вигляді проіснувала до 1940 р, а потім була поділена на дві окремі організації – «Укркниготорг» та «Укркультторг». Саме в 30-ті рр. для поліпшення книготорговельного було створено систему самообороту – торговельній мережі надавалися списки запланованих до друку видань і на основі замовлень для книжок визначалися з накладом.

У повоєнний період перша спроба запуску відновленої після розрухи книготорговельної мережі не зазнала успіху 30-х рр. Причин на те було кілька. *По-перше*, створене у 1949 р. при Раді Міністрів УРСР Управління в справах поліграфічної промисловості, видавництва і книжкової торгівлі у 1953 р. увійшло до складу Міністерства культури УРСР та було поділене на дві установи – Головне управління видавництв і поліграфічної промисловості та Головне управління книжкової торгівлі. Незгодженість дій між двома управліннями – одна з причин затоварювання нереалізованою книжковою продукцією складів та бібліотек. Адже проблеми, пов'язані з нереалізованими книжками, вирішували засобом комплектування бібліотечних фондів, що призвело до переповнення цих фондів часто непрофільною для бібліотеки літературою. *По-друге*, винищення в 30-х рр. української літературної еліти, постійне просівання крізь цензурне сито літератури, ідеологічна заангажованість літератури призвели до того, що із творів зникла жива драматургія, головний герой втратив характер, конфлікт підмінявся пафосом – література відшарувалася від реального життя й перестала цікавити читача. Настала літературна криза.

Держава, яку влаштовував і зміст творів, і плакатно-велична безликість головних героїв, вдалася до пошуку нових форм книготорговельного розповсюдження. Однією з таких видів книготоргівлі стали книжкові магазини без прилавків та спеціалізовані книжкові магазини. Набула поширення й торгівля книжками з лотків та книжкових розкладок на підприємствах, фермах, у бригадах, на будівельних майданчиках, у вишах, технікумах, училищах, школах тощо. Було започатковано рух книгонош-книголюбів, коли комсомольці та піонери брали шефство над якимось із підприємств з метою розповсюдження книжок серед його працівників. Запрацювали також народні книгарні, коли уповноважені особи від культпросвітної установи йшли на ферми, підприємства, новобудови, пропонуючи купити книги. Потрібно розуміти, що декларована добровільність у придбанні чи не придбанні пропонованих видань не була такою насправді. Існували усно доведені до керівництва підпри-

емств і навчальних установ нормативи закупівлі книжок, які будь-що треба було виконати та перевиконати. У 1958 р. відбулася перша республіканська конференція друзів книжки. Влаштувалися також дні, тижні, декади, місячники книжки, ювілейні та інші свята.

За відомостями на 1959 р. книготорговельна мережа «Укркниготоргу» налічувала 605 магазинів, 738 кіосків, 28 бібліотечних колекторів. Високих результатів книгопоширення досягали також споживча кооперація України, «Союздрук», «Книга-поштою», торговельні організації «Військкниготоргу», книжкові магазини «Академкнига», книгарні при видавництвах.

Залежно від того, як видавничий сектор нарощував потужності, розвивалася та вдосконалювалася й книготорговельна мережа. 70–80-ті рр. стали періодом масових накладів (тобто книги цього періоду друкувалися зазвичай для дітей 300–500-тисячними накладками, для школярів та дорослого читача кількість примірників доволі часто сягала мільйонної позначки, партійна література друкувалася кількामільйонними накладками). Тому й форми книжкової торгівлі постійно збагачуються новими схемами.

Наприкінці 80-х рр. у системі Державного Комітету Ради Міністрів УРСР у справах видавництва, поліграфії і книжкової торгівлі працюють понад 1000 книгарень (в обласних і районних містах). «Укркоопспілка» має понад 2000 книгарень (переважно в селах). Також книгорозповсюдження здійснюють тисячі культмагів, районних і сільських універмагів, сотні кіосків «Союздруку», народних магазинів, автолавок, навіть книгарень-вагонів. Замовлення на книжки виконують відділи книгорозповсюдження «Книга-поштою» (щорічно продають 2–3 млн книжок). Масового характеру набувають особисті домашні бібліотеки. Книжка стає найкращим подарунком, нею нагороджують переможців, ювілярів тощо. Звичним і доволі поширеним явищем стають книжкові базари.

Розвиваються також громадські форми поширення книжки, серед яких найактивнішими стають «Юні друзі книги», клуби шанувальників книжки та книголюби.

Поліпшується пропаганда книжки – читача звідусіль інформують про новинки друку через пресу, радіо, телебачення, за допомогою листівок, виставок, бібліотечних стендів і вітрин магазинів.

Цензура в книговидавничій сфері. Українська книжка, незалежно від її типу, змісту, адресного та функціонального призначення, завжди була джерелом невичерпної високодуховної національної культури, основою формування загальнолюдських цінностей, носієм українського кордоцентричного світогляду. З

огляду на сказане українськомовне видання протягом усієї історії свого розвитку перебувало під прицілом різноманітних заборон. А надто, коли було на піднесенні, чим щораз створювало загрозу для панівної влади. Як приклад достатньо пригадати хоча б заборони другої половини XIX століття – Валуєвський циркуляр (1863) та Емський указ (1876), розпорядження 1881, 1892 рр., царська заборона 1895 р. на друкування українських книжок для дітей, інші подібні кроки.

Українська інтелігенція, яка на межі століть провадила видавничу справу, як могла оминала цензурні утиски і заборони. Приміром, наприкінці XIX століття, прагнучи вийти за межі цензурних переслідувань Росії, українське книговидання на тривалий час сконцентрувалося в Галичині.

Шукали можливості друкувати українською мовою й у Наддніпрянській Україні. Наприклад, незважаючи на те, що в Києві у цей час усі наукові видання друкувалися тільки російською мовою, Південно-західний відділ Російського географічного товариства видавав і українськомовні тексти, найчастіше в матеріалах, де йшлося про дослідження фольклору, говірок, діалектів тощо. Завдяки таким та іншим спробам у Києві трохи поживилося видання художньої та науково-популярної літератури, а в другій половині 70-х рр. з'явилася й українська книжка для дітей.

Деяке послаблення цензурного контролю на початку XX століття змінилося новою забороною українськомовних друків (за дуже незначними винятками) у роки Першої світової війни (1914–1918). У цей час українська книжка часто друкується нелегально в Україні, а також на галицьких теренах та за кордоном.

У короткий період Визвольних змагань в Українській Народній Республіці та Українській державі часів Гетьманату, коли зникають усі заборони, українська видавнича справа активізується, але незабаром зазнає чергових, тепер уже радянських, утисків.

Починаючи з 30-х рр., влада вчиняє розгром «українізації» та жорстоко береться до розправи над українськими кадрами. Посилюється політика централізації видавничої справи. Цензурний контроль стає надзвичайно суворим. Як зазначає Я. Ісаєвич, «видавців і авторів за найменші, справжні або уявні, відхилення від настанов чекали звільнення з роботи, ув'язнення або заслання, а пізніше, зокрема в 1934 і 1937–1939 рр., також і розстріли» [9, 410]. Жертвами радянського терору в ті роки стали Гнат Хоткевич, Іван і Антін Крушельницькі, Сергій Пилипенко, Іван Лизанівський та багато інших українських книговидавців. Знищува-

лися готові до друку видання та навіть цілі наклад-ди вже надрукованих книжок. Укладаючи список видань Академії наук, знищених у 30-х рр., Н. Полонська-Василенко наводить 35 назв [9, 410]. «Для зручності контролю доведено до крайніх, майже абсурдних меж централізацію книговидавання. Держвидав перетворено в ДВОУ (Державне видавниче об'єднання України), якому підпорядковано всі головні видавництва: «Радянська школа», «Література і мистецтво», «Держмедвидав» та інші. Після ліквідації ДВОУ в 1934 р. ще більше посилюється контроль ідеологічних партійних органів, зведено до мінімуму видавничу діяльність на місцях. Книжкова продукція сконцентрувалася у спеціалізованих видавництвах, яких на 1940 р. залишилося чотирнадцять. Характерним для цього періоду є чітке розмежування видавничих і друкарських підприємств. Репресії не лише за реальну опозицію, а й за нескоені злочини мали на меті залякати працівників культури, унеможливити творчі ініціативи, непередбачені партійною верхівкою» [9, 411]. Для наочності процитованого достатньо порівняти кількість українськомовних видань 1930 р. (6394 назви, що дорівнювало 79 % усього книгопоток) та 1939 р. (1895 назв – 43 %). Розглядаючи причину зменшення українського книговидавання, Ю. Шевельов звинувачує передовсім урядову політику, але не відкидає й того факту, що «відіграла роль і відразу читача до творів, перейнятих офіційною пропагандою, та ще й низького художнього рівня, і помітне зменшення самих читачів внаслідок розгрому інтелігенції та освіченіших кіл селянства» [9, 411].

У ті часи осередки українського книговидавання діють у Галичині, Львові та Коломиї. Проте 1939 р. поклав край усім тим ініціативам.

У роки війни діяла німецько-фашистська заборона на українські друки – давався дозвіл тільки на одну українську видавничу установу – львівську філію краківського Українського Видавництва.

У повоєнний час ситуація не надто поліпшується. Продовжуючи рух у бік централізації, влада перетворює республіканські видавничі центри по суті на провінційні. Приміром, для центральних (тобто московських) видавництв розроблено норми, що в кілька разів перевищують норми «республіканські». Тепер видавати енциклопедії та засновувати нові журнали можна тільки з дозволу Політбюро ЦК КПРС. Через відсутність такої санкції закривається не одне серійне видання галузевих інститутів Академії наук тощо. А зміст та оформлення регламентованих видань тепер перебуває під пильним наглядом партії та КДБ. Для цього було створено цензурний орган «Управління з охоро-

ни державних і військових таємниць у пресі». «Система контролю починалася з авторської самоцензури і вишукування видавничими редакторами недозволених чи просто небажаних думок, поглядів, форм висловлювання. Книжка доходила до читача після багаторазової перевірки: на машинописі цензор виставляв штамп «до набору», на коректурі – «в друк», на сигнальному примірнику – печатку «в світ», тобто дозвіл на розповсюдження. А після отримання обов'язкового сигнального примірника партійні органи або держбезпека інколи давали розпорядження знищити весь тираж» [9, 413].

Бібліотеки теж були підконтрольні цензурі. У великих бібліотеках існували спецфонди, в які передавали недозволені книжки та до яких ніхто не мав доступу. У малих бібліотеках такі книжки просто вилучали та знищували.

Нетривала «відлига» кінця 50-х – початку 60-х рр. змінюється цензурною політикою часів «застою».

Книжка для дитячої аудиторії, проходячи всі кола пекла цензурних заборон, потерпала на рівні з науковою та художньою літературою, адже вона виконувала роль «ідеологічної кузні» людини радянського типу.

Висновки. Минуле століття має потужні напрацювання в книговидавничому секторі для дитячої аудиторії. Саме в цей час вирости та зміцніли поліграфічні потужності, значно збагатилися жанрова палітра творів та типологічний розвиток дитячої книжки, відбулося формування читацького та авторського середовища, розвинулася бібліотечна справа, розгорнулася складна й ефективна мережа книгорозповсюдження. Заручниками цих процесів стали літературно-художні твори, українське письменство, культура, читачі.

1. *Марченко Н. П.* «Текст для дітей» як форма самоусвідомлення та трансформації суспільства [Електронний ресурс]. – 2011. – 18 січ. – URL: www.chl.kiev.ua/key/Books/ShowBook/48 (20. 01. 2012).

2. *Огар Е. І.* Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки : навч. посіб. / Емілія Огар. – Львів : Азарт, 2002. – 158 с.

3. *Папуша О.* Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії. До проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу // Слово і час. – 2004. – № 12. – С. 20–26.

4. *Кім Н. О.* Ілюстрація в інформаційній системі періодичного видання для дошкільнят // Зб. праць науково-дослідного центру періодики. – Львів, 2005. – Вип. 13. – С. 424–434.

5. *Славова М.* Попелюшка літератури. Теоретичні аспекти літератури для дітей / Марина Славова. – К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2002. – 81 с.

6. *Пхайко К. М.* Особливості функціонування книги і читання в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://libportal.org.ua> (12. 03. 2009).

7. Зніщенко М. П. Становлення та розвиток публічних бібліотек для дітей в Україні (1900–1939 рр.): дис. ... канд. філол. наук / Зніщенко М. П. – К., 1998.

8. Книгодрук і книгорозповсюдження в Україні [Електронний ресурс]. – URL: <http://libportal.org.ua> (12. 12. 2011).

9. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми / Ярослав Ісаєвич. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 520 с.

Подано до редакції 21. 01. 2013 р.

Vernygora Nina. Influence of ideology on formation of quantitative and qualitative indicators of book repertoire for children in the twentieth century.

The article considers the ideological pressure on the Ukrainian book for children audience in the twentieth century. The author refers to a number of documents that shows the process of using of children's literature as ideological foundation aimed at formation of the Soviet-type person. The influence of ideology on formation of quantitative and qualitative indicators of book repertoire for children.

Keywords: publishing of the twentieth century, a book for children, bookselling network, books distribution, mass circulation, ideology, censorship.

Вернигора Н. Н. Влияние идеологии на формирование количественных и качественных показателей книжного репертуара для детей в XX веке.

В статье рассмотрено идеологическое давление на украинскую книгу для детской аудитории в XX веке. Автор ссылается на ряд документов, которые свидетельствуют о процессе использования литературы для детей как фундамента для идеологического формирования человека советского типа. Изучено влияние идеологии на формирование количественных и качественных показателей книжного репертуара для детей.

Ключевые слова: книгоиздание XX века, книга для детей, книготорговая сеть, распространение книг, массовый тираж, идеология, цензура.

